

**Марія Швайдлер -
Бурштинова відьма**

КУПИТИ

Здається, похмурі часи Середньовіччя минули, однак пересуди, заботони й упередження жили поміж людей і надалі. Полювання на відьом продовжувалося ще тривалий час. Будь-хто міг потрапити під підозру, опинившись не в тому місці й не в той час. Так сталося й з головною героїнею роману — Марією Швайдлер — донькою пастора. Вона, на свою біду, на поближній горі знайшла бурштинову жилу. Через це зазнала немало лих та випробувань, опинившись за крок від своєї смерті на вогнищі, оскільки її оголосили відьмою. Правда, завдяки щасливому збігу обставин трагедії вдалося уникнути, і на цей раз добро перемогло зло. Переклад з німецької Романа Матієва

ВІЛЬГЕЛЬМ МАЙНГОЛЬД

МАРІЯ ШВАЙДЛЕР-
БУРШТИНОВА
ВІДЬМА

ВІЛЬГЕЛЬМ МАЙНГОЛЬД

МАРІЯ ШВАЙДЛЕР-
БУРШТИНОВА
ВІДЬМА

Богдан

Майнгольд Вільгельм

Марія Швайдлер — Бурштинова відьма : роман / В. Майнгольд ; пер. з нім. Р.І. Матієв. —
Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2023. — 240 с. — (Серія «Argentum»).

ISBN 978-966-10-7607-4

Серію «Argentum» засновано 2019 року.

Переклад з німецької *Романа Матієва*

Перекладено за виданням:

«Maria Schweidler, die Bernsteinhexe», herausgegeben von W. Meinhold, Doctor der Theologie und
Pfarrer, Berlin. Verlag von Duncker und Humblot. 1843.

Здається, похмурі часи Середньовіччя минули, однак пересуди, забобони й упередження жили
поміж людей і надалі. Полювання на відьом продовжувалося ще тривалий час. Будь-хто міг
потрапити під підозру, опинившись не в тому місці й не в той час. Так сталося й з головною
героїнею роману — Марією Швайдлер — донькою пастора.

Вона, на свою біду, на поближній горі знайшла бурштинову жилу. Через це зазнала немало лих
та випробувань, опинившись за крок від своєї смерті на вогнищі, оскільки її оголосили
відьмою. Правда, завдяки щасливому збігу обставин трагедії вдалося уникнути, і на цей раз
добро перемогло зло.

Охороняється законом про авторське право.

*Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.*

«Навчальна книга — Богдан», просп. С. Бандери, 34а,
м. Тернопіль, Україна, 46002.

«Навчальна книга — Богдан», а/с 529, м. Тернопіль, Україна, 46008.

У випадку побажань та претензій звертатися:

т/ф (0352) 520 607 office@bohdan-books.com

Інтернет-магазин «НК Богдан»:

www.bohdan-books.com mail@bohdan-books.com

т. (0352) 519 797, (067) 350 1870, (066) 727 1762

Електронні книги: www.bohdan-digital.com

Гуртові продажі: т/ф (0352) 430 046, (050) 338 4520

м. Київ, просп. Гагаріна, 27: т/ф (044) 296 8956; (095) 808 3279,

nk-bogdan@ukr.net

Інтернет-магазин «Дім книги»: dk-books.com

т. (067) 350 1467; (099) 434 9947

*Твір доктора теології
Вільгельма Майнгольда,
опублікований на основі
неповних записів його батька
пастора Авраама Швайдлера
з Козерова¹, що на Узедомі².*

ПЕРЕДМОВА

Перш ніж запропонувати читачеві заглибитися в опис подій цього вельми зворушливого процесу над відьмою (а текст за обсягом дорівнює романові), який я на титульній сторінці з повним правом назвав найцікавішим з усіх зафіксованих на папері, повідаю вам історію манускрипту, в якому йдеться про згадане.

У Козерові, що на острові Узедом, — моїй попередній парафії, тій самій, яку описує шановний автор рукопису, котрий більше ніж дві сотні років тому також служив у цій місцині пастором, є під криласом³ храму, майже на рівні підлоги, заглибина, подібна на нішу. Там зберігались якісь папери, на які я ніколи не звертав особливої уваги. Зір у мене слабенький, там темно, отож вважав, що то — збірники псалмів. Як згодом виявилось, їх там і справді було чимало.

Проте одного дня, я саме давав урок та не зміг швидко знайти у катехізисі одного з хлопчаків потрібних буквосполучень, мій старенький, більше вісімдесяти років від народження, псаломщик вирішив допомогти: пішов до тої самої ніші під криласом та повернувся із старезним фоліантом. Розгорнувши книгу, він вирвав із неї сторінку та простягнув мені. Я забрав у старого книгу й після кількох хвилин читання навіть не знав, дивуватися мені від такої дивовижно-давньої знахідки, чи обурюватися від того, як із нею увесь цей час поводитись. В оправленому в свинячу шкіру манускрипті суттєво постраждала не тільки палітурка. Хтось повиривав звідти чимало сторінок. Я висварив старого так, як іще нікого у моєму житті не лаяв. Псаломщик попросив вибачення, але пояснив, що не самовільно рвав книгу. Її він отримав від мого попередника, і той дозволив йому використовувати сторінки з неї для загортання

церковного начиння чи для якихось інших потреб, бо книга, мовляв, і так лежить тут з давніх-давен й ніхто нею не користується. Як виявилось, мій попередник — поважного віку, напівсліпий пастор — вирішив, що це старі церковні рахунки, які уже давно нікому не потрібні. (На його виправдання варто зазначити, що в оригіналі й справді наявні рахунки, що й призвело до хибної думки про сам текст. До того ж почерк — мало розбірливий, а чорнило у деяких місцях вицвіло та стерлося).

Повернувшись додому, я взявся ретельно досліджувати знахідку. Докладаючи чималих зусиль, мені вдалося розібрати написане, прочитати те, що залишилося від твору, і зміст уривків надзвичайно мене зворушив.

Невдовзі забажав дізнатися більше про процеси над відьмами: як усе відбувалося, знати детальніше про ті часи, постаратися зрозуміти поведінку людей. Проте, дивна річ: чим більше читав про ті надзвичайні події, тим більше не знаходив їм логічного пояснення та розгублювався. Не допомогли ні тривіальний «Зачарований світ» Беккера, ні обережніший Горст із його «Бібліотекою чародійства», ні інші твори подібної тематики, до яких я також звертався. Ніщо не посприяло зрозуміти суть, поведінки людей, а якраз навпаки: мої сум'яття і розгубленість іще наростали.

Мова не лише про наявність у більшості цих моторошних історій демонічного зла, від якого вдумливому читачеві неодмінно стане лячно до моторошності, а й у насильному порушенні вічних та незмінних законів людської природи і поведінки, світосприйняття. При ознайомленні з описаним узагалі перестає працювати, у прямому розумінні цих слів, здоровий глузд. Маю на увазі, до прикладу, реляцію⁴ з одного із процесів, які розкопав у місцевому архіві такий собі любитель юриспруденції. Йдеться про те, як на Різдво матір, після того, як та витримала катування, пригостили святою вечерею, й вона, перш ніж зійти на аутодафе, зовсім забувши про материнську любов, заявила, що її єдина, палко любима п'ятнадцятирічна донька, яку ніхто й не думав підозрювати, — також відьма. Каже це, бо мучить її, мовляв, совість, жінка хоче врятувати душу нещасної. Трибунал, вельми здивований нечуваним досі випадком, призначив лікаря та священника, які мали поставити діагноз щодо психічної справності

засудженої. Після її огляду та розмов з нею ті винесли вердикт, який підтвердив нормальний психічний стан жінки. У документах зберігся висновок психіатричної комісії. Тож нещасну доньку Елізабет Гегель на підставі заяви матері також засудили до страти.

Пояснити цей вчинок найновішими науковими досягненнями, приписуючи це, що сталося, сутності тваринного магнетизму⁵, недостатньо для пояснення справи.

Як хотілося б, наприклад, опираючись на тваринний магнетизм, вивести диявольську сутність старої Лізе Колкен у представленому на огляд читача творі, яку неможливо осягнути, і це пояснює, чому старий пастор, незважаючи на несправедливі звинувачення доньки, продовжує свято вірити в існування відьомства, відповідно до того, як про це написано в Євангелії.

На початках середньовіччя про відьом знали мало, та що там, узагалі нічого не знали. Злочинне чарування, якщо це відбувалося тільки раз, судді карали м'якими вироками. Відьом виганяли із християнської общини, вестготи сікли їх різками, а Карл Великий через раду своїх єпископів розпорядився, що ті мають сидіти у в'язниці, поки щиро не розкаються. Лише невдовзі після реформації, наприкінці 1489 року, за Інокентія VIII, став реальністю сумнозвісний «Молот відьом» (*Malleus maleficarum*). Після нього відьом почали нещадно переслідувати і, що дивно, серед не тільки католиків, а й протестантів, хоч останні старанно відмахувалися від усього католицького. Причому останні проводили відьомські процеси з таким фантастичним заповзяттям, що перевершили у жорстокості католиків, які, власне, й розпочали цькування. Процеси над відьмами та відьмаками тривали доти, доки благородний єзуїт Фрідріх Шпее⁶ не заклав в умах сумніви щодо їхньої доцільності. З боку протестантів переслідування почали поступово спадати аж через сімдесят років, завдяки старанням чудового Християна Томазія.

Після ретельного вивчення документів про процеси над відьмами я порівняно швидко дійшов висновку, що жоден з них, а траплялись історії, сповнені пригод та досить фантастичні, жваві за перебігом подій та справді цікаві, не перевершує випадково знайдений у ніші рукопис про процес над «бурштиною відьмою». Отож узяв на себе сміливість та виклав у літературному творі долі героїв цієї події.

Дякуючи Богові, що коли ще не взявся за перо, мене перестало бентежити питання: «А що дописувати? Справді, хіба історія бурштинової відьми не є сама по собі вельми цікавою? Розкажи цю історію, нічого не додаючи та без зайвих прикрас. Прибери те, що для теперішнього читача відверто нудне або й так усім відоме. Якщо неспроможний вигадати початок та закінчення, які у фоліанті відсутні, то принаймні за перебігом подій можеш здогадатися, що відбувалося на тих сторінках, які вирвали із середини. Дотримуйся слова та стилю давнього біографа і тоді принаймні не відразу впадуть ув очі твої вставки».

Я так і вчинив. Хоча й намучився добряче, обираючи з досить часто невдалих варіантів. Не признаюся читачеві, у яких місцях твору — моя власна вигадка, щоб не затьмарювати цікавість до історії шанованого читача.

Отож, зичливий читачу, передаю в твої руки твір, який палає небесним вогнем та розжарений пекельним полум'ям.

Майнгольд

¹ Громада в Німеччині, розташована у землі Мекленбург — Передня Померанія.

² Острів у Балтійському морі.

³ Підвищене місце для хору, читців із правого та лівого боку від середніх дверей вівтаря.

⁴ Повідомлення про якісь події, факти (у письмовій формі).

⁵ Псевдонаукова теорія німецького лікаря й астролога Франца Месмера.

⁶ Німецький священник, єзуїт, викладач і автор релігійних гімнів. Став відомим завдяки тому, що був непримиренним противником процесів над відьмами. Шпее — перший видатний діяч свого часу, який надав авторитетні письмові та усні аргументи проти катувань, особливо з їх ненадійністю стосовно отримання «правди» від катованих.

ВСТУП

Не можна із упевненістю визначити, звідки саме родом автор твору, бо в рукописі втрачені початкові сторінки. Можна припустити, що він не може бути із Померанії⁷, бо в одному місці згадує, що його молодість минула у Сілезії⁸, а ще вказує на далеку родину, розсіяну не лише в Гамбурзі та Кельні, а й у Антверпені. Загалом його неналежність до краю, де він служив пастором, зраджує південно-німецький діалект, яким автор послуговується у творі. Маю на увазі вирази «один за одного», які у тих краях вимовляють зовсім по-іншому, та своєрідну деривацію⁹ деяких прикметників, що зовсім не властиво Померанії, зате звичне явище у Швабії¹⁰. Проте, пишучи твір, автор, очевидно, тривалий час жив у Померанії, бо частенько використовує у письмі словечка, властиві нижньонімецьким діалектам: манера, цілковито притаманна померанським письменникам тих часів. Оскільки він у різних ситуаціях наголошує на своєму благородному походженні, то цілком можливо, що з реєстрових книг знаті сімнадцятого століття можна більше дізнатися про рід Швайдлерів та місце їхнього родового маєтку. Мені не вдалося знайти цього прізвища у згаданих вище записах у доступних джерелах. Із цього можу припустити, що перед посвятою у духовний сан автор відмовився від свого мирського імені. Гіпотез та припущень, однак, було уже більше ніж достатньо, тож перейдемо до тексту самого твору.

Наш манускрипт, у якому нема значної частини зі шести розділів, котрі, без усілякого сумніву, містили оповідь про поширення тридцятилітньої війни¹¹ на теренах острова Узедом, починається уривком: «...Його імператорська величність поселилися...». Далі твір продовжується таким чином:

... розламували скрині, розбирали шафи та вивертали валізи. Шукаючи дорогого натільного хрестика, порвали мені на грудях сорочку, і я, нажаханий, стояв, притискаючи лахміття до грудей. На щастя, до їхніх рук не потрапила донечка, котру я обачно сховав у темній стайні. Інакше зазнав би я ще більше горя. Ці шолудиві пси мали навіть намір поглумитись із моєї старої служниці Ільзе, жінки п'ятдесяти років! Якби їх не приструнив старий корнет¹²! Дякувати Господові милостивому, дикі грабіжники вступилися, і моя бідолашна

дитина не потрапила до їх пазурів, хоча й зовсім непомітним наскоком не залишився: не зосталося ні жмені борошна, ні зернинки в коморі, ні шматка м'яса, завдовжки більшого за палець. Я й уявити не міг, що їсти самому та як прогодувати донечку. Дякувати Богу, вдалося вберегти від грабіжників священні посудини, закопав їх у церкві перед олтарем, скориставшись із допомоги старших братів Гінріха Зедена та Клауса Булкена з Укеріце, нехай оберігає їх Всевишній. Як уже згадував, настали скрутні часи, терпів страшний голод, тому щоб не померти через нестачу їжі звернувся з проханням до вельмишановної курії¹³ у Пудаглі¹⁴ в особі пана окружного начальника Віттіха фон Аппельманна. Слізно його просив, щоб переслав мені дарунок його княжої світлості Філіпа Юлія з монастиря у Пудаглі. Йшлося, власне, про 30 четвериків¹⁵ ячменю і 25 марок¹⁶ сріблом. На превеликий жаль, вельмишановний окружний начальник і досі не виконав мого прохання, й це свідчить, яка він безсердечна та жорстка людина, бо привселюдно зневажав Євангеліє і Святе Писання та дозволяв собі насміхатися над слугами Господніми, обзиваючи їх дармоїдами, з яких ніякої користі, а Лютер лише наполовину вичистив свинарник, котрий панує у храмах. Навіть не надіслав відповіді. Прости нас, Господи!

Настала б моя остання година, якби не Божими молитвами поміч від Гінріха Зедена, яку передав мені у пожертвах. Нехай завжди допомагає Господь цій добрій душі! В літах уже був чолов'яга, зазнав немало горя від своєї злої жінки Лізе Колкен. Ніколи не вважав, що їй можна довіритись. Ох і вправна була сварки справляти! А ще замолоду тривалий час жила у блуді з тим самим Віттіхом Аппельманом, й він, набравшись од неї її «розуму», й собі став неабияким лукавцем та пристрасним бабієм. Не Божа то була наука, ох не Божа! Не благословляє на таке Господь. Отож порятував мене добросердний Зеден, принісши п'ять буханців, два кільця ковбаси, гуску та ще добрячий кавалок сала від Ганса Тверта, селянина. За цей кусень заслужив неабияку повагу серед громади, бо Лізе хотіла розділити його, щоб залишити собі половину. Зеден уперся і наполог на своєму, що занесу, мовляв, панотцеві усе, не буду ділити, й коли та почала його бештати і клясти, щоб його колька сколола, бідолашний Гінріх одразу відчув, як у нього затіпалася права щока, яка й досі залишається набрякла та ствердла. Почувши такі страшні речі, я неабияк

перелякався та, як і належить справжньому пасторові людських душ, поцікавився у нещасного, чи його дружинонька часом не плутається з нечистим, ще й, може, знається на злих чарах? Бідолаха мовчав у відповідь, тільки плечима здвигував. Отож мені не залишалося нічого іншого, як покликати до себе саму Лізе: довготелесу, худу, мов скіпка, 60-річну жіночку з таким пекучим поглядом червоних очиць, що кожен перехожий завше уникав зустрітися з нею поглядом, та вогненно-рудим, як і в її чоловіка волоссям.

Проте як не напучував жінку словом Божим, як не застерігав, — вона й словом не обізвалась, і лише коли, зрештою, настрашив (Бо бачу через вікно, що чоловік її місця собі не знаходить, здурів геть чисто): «Ти з хлопа свого чари знімеш чи маю на тебе начальству заявити?», перестала мовчати й обізвалась, обіцяючи, що уже невдовзі усе владнається й буде гаразд (зрештою, так воно й сталося). Потім попросила одарувати її, давши трішки хліба та сала, бо ось уже три дні, як і ріски в роті не мала, тільки й лишалося, що слину ковтати. От моя доня й подала їй пів буханки та шматок сала завдовжки як дві долоні. А тій цього мало: навіть не подякувала, лише крізь зуби щось процідила. От моя доця й каже: «Як не вмієш дякувати, стара торбо, то вступи́ся бігом звідси, йди, карго, краще он до свого чоловіка! Глянь, як схилив голову на огорожу Цабеля та від болю у щоці аж ногами тупає!» Стара й справді вийшла на вулицю, процідивши через зуби: «Еге ж, поможу, йому поможу і за тебе не забуду!»

⁷ Історична область на півдні Балтійського моря. Ці території свого часу належали до різних держав.

⁸ Історична область у Центральній Європі (долина ріки Одер).

⁹ Творення похідних слів від слова-основи.

¹⁰ Історична область на південному заході Німеччини у верхів'ях Рейну і Дунаю.

¹¹ Перша загальноєвропейська війна у 1618—1648 роках між союзом католицьких і коаліцією протестантських держав.

¹² Перший офіцерський чин у кавалерії, що відповідав підпоручикові в піхоті.

¹³ Сукупність центральних установ, за допомогою яких управляють католицькою церквою.

¹⁴ Замок на острові Узедом, раніше — знаменитий монастир.

¹⁵ Старовинна міра об'єму сипких тіл, що дорівнює восьмій частині чверті (26,239 л).

¹⁶ У Німеччині до 2001 р. та Фінляндії — грошова одиниця, що дорівнює відповідно 100 пфенігам і 100 пенні.

РОЗДІЛ 7

Про те, як імператорські забрали остатнє, сплюндрувавши церкву, винесли священні посудини¹⁷ та про інші події

Через кілька днів, коли доїдали залишки, здохла моя остання корова (інших, як уже про це написав вище, пороздирали вовки), була у мене сильна підозра, що не обійшлося без втручання Лізе. Бо за день до того корівонька ніякої слабості не проявляла й жваво паслася. Проте стверджувати нічого не буду, бо за руку не злавав і не люблю безпідставно зводити на когось наклепи. Запросто могла то бути й справедлива кара Божа, бо заслуговую на гнів Його. Словом: ізнов настала чимала скрута, серце моє краялось, як чув зітхання донечки Марії, коли це знадвору почув лемент та зойки. Із криків стало зрозумілим, що в Окерітце вдерся загін імператорських найманців та почав грабунок, іще більший, як попередній. Чого було очікувати тепер, коли уже запалили половину села? Саме тому я не почувався у безпеці в себе вдома. Звернувшись із полум'яною молитвою до Господа, віддався на Його милість, і відразу по тому з донькою та старою служницею Ільзе ми швидко подалися на гору Штрекельберг¹⁸. Там я уже давно на випадок небезпеки приглядив пречудовий для нас сховок: печерку, вхід до якої був надійно схованим від стороннього погляду густими заростями ожини. Звісно, перед тим, як утекти з дому, прихопили зі собою ті жалюгідні залишки провіанту, які нам zostалися. Плачучи та бідкаючись, добігли до лісу; практично відразу ж туди почали збігатися старезні діди, баби, жіночки з дітьми на руках і за руку. Голодні діти підняли страшенний лемент, бо вздріли, як моя донька всілася на пенькові й наминала шматок хліба з м'ясом. Із усіх боків до неї назбігалося безліч маленьких злидарів, котрі простягали звідусіль рученята, скиглячи: «Мені дай, мені...» Я розплакався, дивлячись на голодних дітлахів, і не посмів перечити дочці. Вона й роздала усі запаси збережених на чорний день хліба та м'яса. Добре, що знайшов у собі сили змусити діток перед цим прочитати: «Очі всіх на Тебе, Господи». Скориставшись із цього моменту, звернувся з відрадним словом до пастви, запевняючи, що усе в руках Господніх.

Якщо дав змогу втамувати голод діткам, то й решту не залишить напризволяще. Не втрачайте віру в Його ласку, і знайде Він спосіб й решту нагодувати.

Проте надовго це не заспокоїло. Через якихось дві години очікування у печері й хащах навколо неї бемкнули жалісливо у селі дзвони, й у кожного з присутніх серце тьохнуло, особливо, як долинули стрілянина, крики людей і гавкіт собак, що було точним знаком: у селі орудують мародери. Тоді раз у раз довелося втихомирювати і заспокоювати жіночок, щоб вони зойками не видали безжалісному ворогові нашого сховку. Найважче стало, коли засмерділо паленим і через стовбури негустого лісу захилиталися ясні сполохи пожежі. Я не стримався і послав одного зі старших хлопів на гору, щоби звідти заглянув, що там таке відбувається. Але той повернувся і заявив, що не може нічого розгледіти. Згори села не було видно. Позаяк уже почало смеркати, вирішив відправити його ще раз, щоб, може, зауважив щось у світлі пожежі. Старий погодився й через деякий час повернувся з новиною: близько двадцяти вершників погнали чвалом зі села у напрямку Дамерова, а половина хат — охоплені полум'ям. Потім додав, що на зворотній дорозі зауважив на горі в заростях ялівцю та повсюди у лісі силу-силенну птаства. Висловив бажання, от, мовляв, переловити б їх — і на шампур. Щоб переконатись у правдивості розповіді, я сам піднявся на гору й справді застав там усе так, як розповів розвідник. Немало зрадів із побаченого, бо виявилося, що з Божою поміччю пожежа у селі стихла сама собою, навіть не діставшись до мого костюлу та прибудов. Отож зійшов до людей та втішив їх звісткою, що Господь наш милосердний послав нам добрий знак, хоче нагодувати, подібно до того, як годував манною небесною народ Ізраїлевий у пустелі. Він послав нам на поживу добрячу зграю чикотнів¹⁹, які ховаються у чагарях, але якщо наблизитися до них, тоді вилітатимуть геть звідси. Отож хто зголосився б збігати в село та обстригти шерсть з-поміж рогів та хвоста моєї здохлої корови, яка лежить за хлівом, і наплести силець, щоб наловити птахів. Про те, щоб настригти кінської гриви, і мови не могло бути. У всьому селі не залишилося жодного коня, їх або реквізували на військові потреби, або найманці зарізали на харч. Проте добровольців не знайшлося, бо страх був сильнішим за голод. Тоді зголосилася моя стара Ільзе. «Я піду, —

каже, — мені уже нема чого боятися, пожила доволі на світі білому. Покладуся на Господа та й піду, тільки костур мені, щоб опиратися, дайте». Один з дідів простягнув їй свою патерицю, й Ільзе пошкандибала, опираючись на неї та стиха співаючи «Господь живе не в рукотворних храмах»²⁰, скоро зникла у хащах. Поки вона не повернулася, закликав людей не сидіти, склавши руки, а позаяк світить ясно місяць, сплітати з тоненьких прутиків сільця і збирати на горі суниці, гриби та рвати калину. Зовсім маленьких діток залишив із своєю Марією, бо у цій місцині частенько траплялися вовки. Для малечі розвели багаття, розсілися навколо нього і під потріскування дров та іскри з них повчали діток заповідям Господнім, коли це донечка перелякано схопилася з місця з викриком: «Йой, стережіться: тать йде!» Але її страхи виявилися даремними, бо це лише прийшла до нас частина тих хлопів, які пробували вберегти добро. Навідалися розповісти, що зараз там діється та як усе відбувалося. Тоді я покликав люд, який розбігся хто куди: «Не майте страху, то всьо свої!» Старі й малі з великою цікавістю швиденько повернулися до вогнища. Нагодився Гінріх Зіден та й почав оповідати, як його порятувала дружина Лізе Колкен, але Юргенові Флатову, Хіму Бурсе, Клаусові Пеєру та Хімові Зайдеріцу так не пощастило: всіх побили, от і лежать зараз усі вряд на стежці до кірхи²¹. Безжалісні вбивці-палії спалили дванадцять хат. Згоріло б усе село, але вітер загасив пожежу. Ради забави і насмішки побаламкали у дзвони, щоб подивитися, чи прибіжить хто пожежу гасити. Отож, коли він із трьома іншими парубками пригнав на дзвони, нападники дали по них залп із мушкетів²², але з Божою поміччю у нікого не вцілили. Вони, перестрибуючи через огорожі та ховаючись по садках, перелякано кинулися навтьоки, але кулі другого залпу наздогнали усіх трьох; на нього теж уже навели рушницю, але тут із костюлу нагодилася Лізе Колкен з іншою групою грабіжників й суворо наказала залишити його у спокої. Ворог враз набрався сильного страху й дременув на конях із села. Проте перед тим закололи просто в ліжку Лене Геберс, котра не змогла втекти, бо почалися у неї пологи, новонароджене немовля настромили на списа і викинули через огорожу Клауса Пеєра в густу кропиву. Воно й досі там лежить. Не зосталося в селі жодної живої душі, бо нападники повтікали, залишивши по собі тільки мерців. Лихо

на тому, проте, не скінчилося, бо прихопили зі собою усі мізерні запаси збіжжя, отожд, чекає на нас тепер страхотлива голодна смерть, й залишається тільки просити помочі у Бога.

Тут один із слухачів не втримався: «Вони ще називають себе християнами!» Коли Гінріх закінчив розповідь, усі гнітюче мовчали (скільки зойків та стогону чулося під час його оповіді, можете собі тільки уявити). Ніхто навіть не поцікавився, що там із кірхою, я, проте, знав, що вона вціліла, тож мовчки воздав Богові дяку за милість його, лише тихенько зітхнув і поцікавився у старого Зедена, чого його Лізе ходила до церкви. Мало серце мені не трісло, коли почув, що лайдаки повиходили з храму, несучи обидва потири²³ та дискос²⁴. Гнівню накинувся із звинуваченням у святотатстві на стару Лізе, котра саме приєдналася до гурту, вигулькнувши із чагарнику. На що вона вперто перечила, заявляючи, що чужинці примусили її відчинити церкву, а чоловік замість того, щоб заступитися, заховався у корчах, й не було жодної можливості розраховувати на чийсь допамогу. Розбійний люд вдерся до церкви; дійшли до віттаря й коли зауважили, що одна з кам'яних плит підлоги має незатерті шви (така нахабна заява була не що інше, як безсовісна брехня), вийняли її та й давай мечами штрикати, шукаючи, чи нема чого твердого у землі. Ось так надибали та викопали тими самими мечами потири та дискос. А може таке бути, що хтось інший шепнув на вушко чужинцям про сховок, отожд нема чого усе на неї завертати.

Тут саме нагодилися з лісу старі й принесли чимало назбираних ягід, а зі села повернулася моя стара служниця, з обрізаним коров'ячим хвостом та шерстю поміж рогів, і розповіла, що моє помешкання сплюндровано та розгромлено: вікна потрощені, книжки й манускрипти викинуті на вулицю та втоптані у болото, а двері виважені зі завісів та лежать долі. Розгром у хаті мало мене потривожив, більше мучила крадіжка потирів. Я закликав людей вити сильця, майструвати пастки, щоб наступного дня спробувати з Божою помічю наловити птахів. Сам садив до опівночі та сплітав прутики на кошики-пастки. Коли ми наготували величезну кількість прилаштувань для ловлі птахів, звелів старому Гінріхові Зедену вголос проказати вечірню молитву, яку ми прослухали, клякнувши на землю. Опісля прочитав я ще одну молитву та звелів людям вкладатися спати у

заростях: жінки тісненько в одній групі, а чоловіки — в іншій. Було вже прохолодно. Стояв місяць вересень, і з боку моря починав повівати зимний вітер. Ми з донечкою та служницею подалися спати до печери. Проте лише задрімали, як долинули голосні стогони старого Зедена, до якого, як він упівголоса жалівся, знову вчепилася його колька. Довелося вставати, дати хворому місце, а самому сідати назад до вогнища, де продовжив майструвати сильця, поки не закуняв на якихось пів години, бо далі почало вже світати. Гінріху полегшало, і я взявся будити решту, бо треба було готувати сніданок. Цього разу готувати мав старий Пааш, проте він не міг впоратися, й мені довелося йому допомагати. Чи то він пам'ять геть втратив, чи то зі страху, цього вам сказати не можу. Після старанної молитви ми взялися до роботи: натягнули сітки у гіллі дерев, насипавши для приманки ягід. Поки цим займалися, моя донечка пильнувала діток та шукала для них ожину на сніданок. Маю сказати, що сильця ми ставили навскоси через гору аж до дороги, що веде до Юкеріца²⁵. І тут знову мав змогу переконатись у особливій милостивості Господа нашого: коли, тримаючи сокиру (її приніс із свого дому рано-вранці Зеден), я вийшов на згадану дорогу, зауважив на землі добрячий буханець хліба, завдовжки як рука до ліктя. На ньому сидів ворон, видзьобуючи у шкірці дірку. Без сумніву, минулого дня хліб випав з подорожньої торбини якогось імператорського кінника. Про це свідчили зовсім свіжі сліди підкованих копит у піску. Тихцем підібрав хліб та сховав за пазухою, заціпнувши одяг на гудзики на грудях. Пааш, який ішов услід за мною мало не впритул, і той не помітив, мовчу вже про інших, котрі йшли на деякій віддалі. Отож, виставивши сильця і пастки рано-вранці, під обід уже мали силу-силенну птаства у них. Кет Беров, котра йшла збоку від мене та приймала упійманих птахів, складаючи їх у фартух, насилу несла здобич, тримаючи краї фартуха обома руками; з іншого краю шеренги старий Пагель також у фартушину та ще у кишені камзола набрав аж ніяк не менше. Моя донечка сіла з рештою жіноцтва скувати впольованих птахів. До страви бракувало солі (більшість із нас давно вже забули, яка вона на смак!), тож попросила кількох чоловіків сходити та принести у казанкові, що вдалося вберегти Штафферові Цутеру, трохи солоної води з моря. Вони так і зробили. Ми вимочили птахів у тій воді та спекли на великому вогнищі. Поки вони пеклися,

ми від духу, що йшов від них, тільки раз у раз слину ковтали. Нічого дивного: вже забули, коли останній раз споживали гарячу страву. Отож, коли птиця була готова, покликав я усіх їсти, і як люди повсідалися довкруг, готуючись до споживання, звернувся до них із промовою: «Як гадаєте, якщо не дав нам Господь милостивий з голоду померти, подібно до народу Ізраїлевого у пустелі, та послав нам дроздів на поживу, то чи не продовжить одаровувати нас та не пошле з небес і трішки хлібчика до м'ясця? Може, така Його милість додасть віри тим, хто її у цей час скрути й нужди, голоду та спраги в Нього втратив. Чи повністю покладатимемося на волю Його?» На що вони відповіли: «Віримо у Господа милосердного, нехай звершиться воля Його!» На що я перепитав їх: «Отож урочисто клянетеся перед ликом Господа нашого?» А вони: «Так, клянемося!» Тоді я зі сльозами на очах вийняв з-за пазухи знайдений буханець і, піднявши його над головою, вигукнув: «Ось, дивіться, злиденні вірні, ось що через мене послав вам наш Спаситель!» Усі скрикнули, хтось зойкав, хтось розплакався, а вся малеча попростягувала рученята й запхінькала: «Покажіть і нам хліб, покажіть!» Мені аж зле стало, перехопило подих, навіть слова молитви із себе вичавити не міг, звелів Паашові, нехай прокаже його мала подячну молитві Господу Богові, а моя Марія мала у той час порізати та розділити поміж усіма хліб. Зрештою усі повсідалися і радісно почали споживати Божі дари в їжу, почуваячись народом Ізраїлевим у пустелі. Під час трапези я все ж розповів, яким чином до мене потрапив покльований хліб. Розповідаючи, не упустив нагоди ще раз нагадати своїм слухачам, що Господь дослухався до їхніх молитов продемонструвати чудо. Подібно, як свого часу Господь посилав у голод пророкові Єлисею ворона з хлібом у пустелю, і мені він послав такого ж птаха. Ворон привернув мою увагу, якби не він, пройшов би я мимо буханця й уваги на нього у своєму смуткові не звернув би. Коли ми наситили черева, то звернулись із словами подяки з Євангелія від святого Луки, 12, 24: «Погляньте на гайвороння, що не сіють, не жнуть, нема в них комори, ні клуні, проте Бог їх годує. Скільки ж більше за птахів ви варті!»

Але ніщо не сховається від ока Господнього! Виявляється, що стара Лізе, як я про це незабаром дізнався, не їла запропонованого птаха. Така страва видалася їй занадто прісною, і вона викинула її в куці.

Отож нічого дивного, що розгнівався Господь від такої неповаги до дарів Його. Прогнівили ми Бога, подібно до того, як прогнівив Його народ Ізраїлевий. Тому до вечора упіймалося в сильця лише сім птахів, а над ранок знайшли тільки двох. Не з'являлося вже більше і ворона, котрий би вказував на хліб. Я присоромив Лізе та звернувся з проповіддю до людей, просячи схилити голови та прийняти справедливую кару Господню, спокутувати її молитвами та повертатись у покинуті домівки. Надіючись на Його милість, спробувати добути собі поживу в морі. Я ж із донькою та служницею залишуся й надалі у печері, молитимуся денно й нічно та пильнуватиму розставлені сильця, надіючись, що минувся гнів Його. А поки тут перебуватиму, нехай би поправили церкву та моє помешкання, бо дедалі стає зимніше, а я болісно чутливий до холоду. Люди пообіцяли все зробити як слід та й, зітхаючи, повернулися у село...

Що ж то залишилося люду! Усього 25 осіб, а ще зовсім недавно було ж 90! Стількох забрала зі собою погибель від голоду, меча та чуми²⁶. Після цього я ще на деякий час залишився у печері, а донечку разом із служницею послав до села. Там вони мали довідатись, як ідуть справи. Сходити до кірхи, подивитися, що там із моїм житлом. Чи визбирали вже з вулиці книжки та рукописи, а ще мали повідомити, чи столяр Гінце назбивав уже трун, щоби зрештою поховати безневинно убитих. Коли труни будуть готові, хотів я наступного дня віддати покійних землі. Потім пішов перевірити сильця і пастки, але упіймалася тільки одна птаха. З цього зробив висновок, що ще не змінив Господь гнів на милість. Проте натрапив я на добрячу гущавину ожини, де вдалося нарвати гарець²⁷ ягід. Висипав ягоди у казанок Штаффера Цутера, який той, добра душа, залишив нам на певний час покористуватися, вкинув туди впійманого птаха і поставив на вогонь, готуючи вечерю для доні та служниці, котрі до того часу мали уже повернутися. Довго чекати не довелося: вже незабаром вони з тріском вигулькнули з корчів. Обоє відразу взялися описувати, якого спустошення та зла з дозволу справедливого Господа накоїв лукавий у селі та плебанії. Доня підбрала з вулиці та прихопила зі собою кілька книг. Серед них: Вергілій та Біблія грецькою мовою. Марія повідомила, що трунла будуть готові лише завтра. Коли ми втамували голод, щоб я не піддався спокусі зневіри, вона взялася повторно зачитувати з принесеної

грецької Біблії те місце у 12 главі Євангелія від Луки, де йдеться про ворона, паралельно до цього Євангелія від Матвія, теж 12 главу. Після цього служниця прочитала вечірню молитву й ми подалися спати у печеру. Наступного ранку я прокинувся, коли миле сонечко саме встало з-за моря та й, трішки зіп'явшись, почало вже заглядати поза гори. Виявилось, що доня прокинулася раніше од мене, й тепер я чув, як голодна бідолаха рецитувала²⁸, стоячи перед печерою, миленьку пісеньку святого Авґустина²⁹ про радощі раю. Свого часу я навчив малу цієї пісні. Доня схлипувала, коли промовляла:

*Громадяни того краю самим хлібом лиш живуть,
Голод мають, то тамують, за майбутнє страх не ймуть.
Невідома їм огида від наїстись досхочу,
Й муки голоду не знають, їжі ж — мов у дощ дощу!
Живуть собі, страву споживаючи, дихають, живучи сповна,
Вічно квітне ружі квітка, неминуча тут весна,
Лілія біліє, крокіс жовтіє, куц цитронели пряно пахтить,
Зелень лугу, смарагдові засіви, струмочок медово дзюрчить.
Квіти ароматом дишуть,
Яблуневі ліси скрізь ростуть,
Буяють цвітом і водночас плід дають,
А плід той не гниє та на землю не паде,
Місяць сонця не міняє,
Зорі світлом не миготять,
Світло постає, яке вічно агнець Божий тут усім дає.*

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ